

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งเน้นพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม วัฒนธรรมการดำรงชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 7)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้มุ่งพัฒนา “คน” ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมั่นว่า การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพเท่านั้น ที่จะสามารถสร้างคน สร้างงานและสร้างชาติได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาจึงเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความสามารถเต็มตามศักยภาพ มีพัฒนาการที่สมดุลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา มีความสามารถและทักษะในการประกอบสัมมาอาชีพ สามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมือง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุข ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายในการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา ให้สอดคล้องกับจุดเน้นที่จะพัฒนา “คน” โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ สร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549 : 22)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ ซึ่งเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางด้านสังคมนั้น อยู่ในสภาวะวิกฤติ มีความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย ไม่เคารพกฎหมาย ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโรคเอดส์ การสำส่อนทางเพศฯลฯ และที่สำคัญคือ ปัญหาครอบครัวอันเป็นสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กและ

เยาวชน จากการศึกษาของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข พบว่า ปัญหาของเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัว เช่น เด็กถูกทอดทิ้งทำให้ขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญา อารมณ์และจิตใจอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาด้านการปรับตัวเกิดความเครียด ความขัดแย้งและหันไปใช้ยาเสพติดเกิดการติดยา การมั่วสุมและการกระทำความผิด (กรมสุขภาพจิต. 2541 : ก) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรพรรณ จันทรง (2541 : 2) ที่ศึกษาพบว่า การที่ครอบครัวไม่มีเวลาดูแลอย่างใกล้ชิด ทำให้การอบรมสั่งสอนลูกหลานลดน้อยลง ประกอบกับการมีประสบการณ์ในชีวิตไม่มากนักและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงทำให้เด็กและเยาวชนสร้างปัญหากับตนเองและสังคม ช่วงอายุของวัยรุ่นมีผลต่อการดำเนินชีวิตในอนาคตว่า จะประสบความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลวและที่สำคัญ คือ เด็กและเยาวชนในช่วงวัยนี้กำลังศึกษาอยู่ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น จึงเป็นภารกิจที่โรงเรียนต้องดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหาพฤติกรรมต่างๆของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนเหล่านี้ ให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ว่า

“...ขณะนี้รู้สึกกันทั่วไปว่า มีปัญหาเยาวชนในบ้านเมืองมากขึ้น เนื่องจากเหตุผลหลายประการความจริง เยาวชนมิได้ต้องการที่จะทำให้อย่างยากแต่อย่างใด แต่โดยเหตุที่ไม่ได้รับความเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควรและขาดที่พึ่ง ขาดผู้จะให้ความรู้ ให้คำแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสม เขาจึงกลายเป็นบุคคลที่เป็นปัญหาแก่สังคม เป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย ผู้เป็นครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องช่วยเหลือเขาด้วยหลักวิชาและความสามารถ ทุกคนได้เรียนวิชาการแนะนำมาแล้ว ควรจะได้นำหลักการมาปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์อันแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแนะนำแนวทางความประพฤติและจิตใจ ซึ่งสำคัญมาก ขอให้เพียรพยายามปลูกฝังความรู้ ความคิดที่ปราศจากโทษแก่เขาโดยเสมอหน้า แนะนำอบรมด้วยเหตุผลและความจริงใจ ประกอบด้วยความเมตตาปราณีสงเคราะห์ อนุเคราะห์และนำพาไปสู่ทางที่ถูกที่เจริญ เยาวชนก็จะเกิดมีความมั่นใจและมีกำลังใจที่จะทำความดี เพื่อจักได้มีอนาคตที่มั่นคงแจ่มใสในวันข้างหน้า” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. 2542 : 116)

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น เป็นการส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหา เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤตทั้งปวง ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้โดยมีครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาที่เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอก

สถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหารและ คณะครูทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ การรู้จัก นักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันแก้ไขปัญหา นักเรียนและการส่งต่อนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 4)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ตระหนักถึงภารกิจอันสำคัญนี้เป็นอย่างดี จึงได้ร่วมกับกรม สุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขจัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อเป็นมาตรการและ แนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหาต่างๆของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน โดยกำหนดให้ โรงเรียนทุกโรงได้ถือปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด เพื่อสร้างจิตสำนึกและเป็นภูมิคุ้มกันที่ดี แก่เด็กและเยาวชน ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศให้ เจริญก้าวหน้าสืบไป (กรมสามัญศึกษา. 2544 : 3- 5)

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนถือเป็นงานหลักอย่างหนึ่งของงานปกครอง ที่มี ความสำคัญเนื่องจากส่งผลไปถึงการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียน ส่งเสริมนักเรียนให้มีความ ประพฤติดี มีระเบียบวินัย มีคุณธรรมและจริยธรรมพร้อมที่จะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของ ประเทศชาติต่อไปในอนาคต การปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษา นับว่า เป็นภาระหนัก เพราะเป็นการกำกับดูแลและช่วยเหลือนักเรียนที่มีสภาวะร่างกาย จิตใจเปลี่ยนแปลงอ่อนไหวง่าย ซึ่งเป็นวัยที่สำคัญยิ่งของชีวิตที่จะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวได้ ดังนั้น จึงเป็น ภารกิจที่บุคลากรทุกคนต้องร่วมมือกันผลักดันให้ประสบผลสำเร็จไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร รอง ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาลดลงจนผู้ปกครองและชุมชน

โรงเรียนเสื่อไถ่กวีวิทยาสรรค์ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่ดำเนินการจัด การศึกษาในระดับช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 ในปีการศึกษา 2549 มีจำนวนครู 27 คน มี นักเรียน 624 คน เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ เลขที่ 198 หมู่ที่ 10 ถนนหนองปลิง-สนาม บ้านเสื่อไถ่ ตำบลเสื่อไถ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ห่างจากตัวจังหวัด 40 กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอ 15 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 63 ไร่ 1 งาน 9 ตารางวา ประกาศจัดตั้งเมื่อ วันที่ 16 มีนาคม 2524 จัดเป็นประเภทโรงเรียนสหศึกษา จากผลการประเมินการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนเสื่อไถ่กวียา สรรค์พบว่า ในการประเมินมาตรฐานคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งระบบปี การศึกษา 2548 มีมาตรฐานคุณภาพหลายด้านควรปรับปรุงแก้ไขเร่งด่วน ดังนี้ (รายงาน ประจำปีโรงเรียนเสื่อไถ่กวีวิทยาสรรค์. 2549 : 20)

1.1 ผู้วิจัย

1.2 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

1.2.1 ครูโรงเรียนเสื่อโก้ววิทยาสรรค์ จำนวน 23 คน ที่สมัครใจเข้า
เป็นกลุ่มผู้ร่วมวิจัย

1.2.2 นักเรียน โรงเรียนเสื่อโก้ววิทยาสรรค์ โดยการสุ่มอย่างง่ายนักเรียน
โดยวิธีการจับสลากระดับชั้นละ 1 ห้องเรียน รวมจำนวน 242 คน ดังนี้

- 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 42 คน
- 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 41 คน
- 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 40 คน
- 4) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 39 คน
- 5) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 41 คน
- 6) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 39 คน

1.3 ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนเสื่อโก้ววิทยาสรรค์ โดยการเลือกผู้ปกครอง
นักเรียนจําแนกตามนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใน ข้อ 1.2.2 รวมจำนวน 242 คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย จำนวน 26 คน ประกอบด้วย

2.1 วิทยากร 2 คน

2.2 กลุ่มผู้ร่วมวิจัย จำนวน 24 คน

3. กรอบที่ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
โรงเรียนเสื่อโก้ววิทยาสรรค์ กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดกรอบที่ใช้ในการพัฒนา ดังนี้

3.1 กลยุทธ์ในการพัฒนา กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ในการ
พัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

3.1.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ

3.1.2 การศึกษาดูงาน

3.1.3 การนิเทศ กำกับและติดตาม

3.2 กรอบเนื้อหาในการพัฒนา ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาการ
ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ (สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 35)

3.2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

3.2.2 การคัดกรองนักเรียน

3.2.3 การส่งเสริมนักเรียน

3.2.4 การป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน

3.2.5 การส่งต่อนักเรียน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วงจรการวิจัยปฏิบัติการ (The Action Research Spiral)

ตามแนวคิดของ Stephen Kemmis and Robin McTaggart (ประวิต เอราวรณ. 2545 : 142)

ดำเนินการ 2 วงรอบ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นการวางแผน (P : Planning)
2. ขั้นการปฏิบัติการ (A : Action)
3. ขั้นการสังเกตการณ์ (O : Observation)
4. ขั้นการสะท้อนผล (R : Reflection)

ระยะเวลาในการวิจัย

เริ่มตั้งแต่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ถึงวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2550

วงรอบที่ 1 ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน 2549 ถึงวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2550

วงรอบที่ 2 ระหว่างวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2550 ถึงวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2550

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาการดำเนินงาน หมายถึง การกระทำที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเดิมในลักษณะที่ดีขึ้น ทั้งการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้และการนิเทศกำกับติดตาม

2. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามแนวทางและมาตรการของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขที่ได้ร่วมกันกำหนดให้โรงเรียนทุกโรงในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ ถือปฏิบัติ 5 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล คือ การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนมีข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนแต่ละคนในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเรียนและความสามารถ ด้านสุขภาพกายและพฤติกรรม ด้านเศรษฐกิจของครอบครัวและการคุ้มครองด้านปัญหาต่างๆ โดย

ใช้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดทำระเบียบสนทนา จัดทำสมุดประจำตัวนักเรียน แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) การสัมภาษณ์นักเรียน การสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน การเยี่ยมบ้านนักเรียน ศึกษาเพิ่มสะสมผลงานนักเรียน การประชุมผู้ปกครอง เพื่อให้รู้จักนักเรียนได้มากที่สุดทุกด้าน

2.2 การคัดกรองนักเรียน การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนเทียบกับเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน แล้วคัดนักเรียนในชั้นเรียนของตนเองออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหา

2.3 การส่งเสริมนักเรียน การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนส่งเสริมนักเรียน โดยการส่งเสริมทักษะการพัฒนาการดำรงชีวิต โดยใช้วิทยากรภายนอก การอบรมนักเรียนหน้าเสาธง กิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมครู 5 นาที กิจกรรมค่ายพุทธธรรม การส่งเข้าร่วมประกวดแข่งขันและการประกาศยกย่องชมเชย

2.4 การป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน คือ การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนแบ่งปัญหานักเรียนออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้ คือ ด้านพฤติกรรม ด้านการเรียน ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว โดยใช้กิจกรรมการให้คำปรึกษาของครูที่ปรึกษา การอบรมนักเรียนหน้าเสาธง การสอนซ่อมเสริม โครงการส่งเสริมทักษะการดำรงชีวิต โดยใช้วิทยากรภายนอก โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมครู 5 นาที การสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธง การโฮมรูม การเข้าเรียน การแก้ปัญหาร่วมกับผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง กิจกรรมรณรงค์การป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2.5 การส่งต่อนักเรียน คือ การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนให้การช่วยเหลือนักเรียนแล้วไม่ดีขึ้น จึงใช้วิธีการส่งต่อภายในให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือมีความสามารถมากกว่าร่วมแก้ปัญหา โดยการส่งต่อครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองร่วมแก้ปัญหาให้ดีขึ้น หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็มีวิธีการส่งภายนอกให้ผู้เชี่ยวชาญหรือนักจิตวิทยาได้ร่วมแก้ปัญหาค่อยไป

3. การพัฒนาครูด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การปฏิบัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ และมีขั้นตอนอย่างชัดเจนของครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียน โดยการปฏิบัติทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียนและการส่งต่อนักเรียนตามแนวปฏิบัติที่กำหนดไว้ รวมทั้งการนิเทศกำกับติดตามของครู หัวหน้าระดับชั้น และครูรองหัวหน้าระดับชั้นเรียนอย่างเป็นระบบและชัดเจน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเดิมในลักษณะที่ดีขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หวังการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนครู นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
2. โรงเรียนหรือหน่วยงานอื่นมีข้อมูล สารสนเทศ ในการพัฒนาตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเหมาะสมและนำไปใช้ได้มีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY